

Култура и християнска контракултура

Гледали ли сте “Еквилибриум”? В този филм се разказва как след 3-тата световна война човечеството, заплашено от тотално унищожение решава да се самосъхрани, като изобрети едно лекарство. Това лекарство води до потискане на всички чувства – всички хора заприличват на роботи, с еднакви безизразни лица и дрехи, сградите по улиците са сиви и скучни, дори на децата е забранено да играят и да се бият. Съществува почти съвършен ред, но липсват емоциите. И всичко това, за да се предотврати избухването на нова война и да се запази човешкия вид. Сега искам да си представите, че живеете в подобен свят, в подобна култура. Как бихте се чувствали?

Този филм напомня малко на действителността отреди 15 г. Но слава Богу, сега живеем в далеч по-интересно и динамично време. Непрекъснато се променят правителства, парламенти, закони, разпоредби, променя се обликът на нашите градове, нашият бит. Животът се променя не с години, а с часове. В този динамизъм ние, християните сме изправени пред предизвикателството да можем да откликваме на тази бързо променяща се ситуация – днес, в началото на 21 век, в България. Затова обаче е важно да познаваме своята култура в нейното динамично развитие. Нещо повече, ние трябва не само да познаваме българската култура, но и да видим как можем да си взаимодействаме с нея така, че да не бъдем претопени и да не обезсолеем, но напротив, ние да влияем на тази култура?

Като говоря за култура, имам предвид не висшата култура (с нейните произведения на изкуството, предназначени за духовния елит), нито само народопсихологията ни (всички уникални типове поведения, характерни за българите), а по-широкото понятие, посочено в тълковния речник (“Съвкупност от материални и духовни придобивки, създадени от човечеството в процеса на неговата обществено-историческа практика”). Сред тези “придобивки” се числят неща като мотиката, химикалът, атомната бомба, пицата, книгите, наркотиците, аспирина, шоколадът, кафето, интернет, театърът... Едно християнско определение за “култура”, което ми харесва още повече изглежда така: “Културата е нашият начин на живот, проявяващ се в отношението ни към Бог, към творението и към себе си.” Или, с други думи, всичко, което ние, хората, правим с творението”. Както видяхме в примерите по-горе, ние правим както хубави, така и лоши неща с творението. Затова е нужно да погледнем към нашата, българската култура от библейска гледна точка, да оценим кои са библейските и кои небиблейските тенденции, феномени и практики в нея и в зависимост от това да реагираме по правилен начин на тези тенденции, феномени и практики.

Освен това, ние живеем в свят, който поради първородния грях има извратена представа за Бог, за творението и за себе си, затова трябва да сме в известен смисъл “контракултурни”. За разлика от контракултурните или субкултурни общества на

хипитата от 60-те, или на скинхедс от 80-те и 90-те години, които са бунт и реакция срещу нормите на “голямата култура”, в която се раждат, християнската контракултура трябва да е една съвкупност от християнски норми, ценности и поведение, базиращо се на тези норми и ценности и имащо за цел не унищожаването, а преобразяването на цялостната култура. С други думи, християнската контракултура е начин на живот, към който ни призовава Библията, при който ние имаме възстановени отношения със себе си, с другите и с Бога.

Това взаимодействие между културата и християнската контракултура се осъществява на три нива, или чрез три подхода. Важно е да се запознаем с тях, за да знаем как на практика да отговорим на предизвикателството да бъдем “в, а не от света”.

2. Отделяне

Първият подход е “отделяне”. Темата за отделяне е централна за цялата Библия. В СЗ Бог избра Израел да бъде народ “отделен” от съседните му езически племена и държави. Историята на тази нация е един непрекъснат низ от периоди на благоденствие и разруха, в зависимост от това дали успяваха да се отделят или не от погрешните вярвания и практики на тези народи. Отделянето не беше самоцелно – Бог им беше възложил да съхранят Неговия закон, за да може един ден целият свят да бъде достигнат с благата вест. НЗ също ни призовава да се отделяме от (греха в) света, защото “приятелството със света е вражда против Бога” (Як. 4:4). В по-новата история също имаме примера на отделяне от небиблейската култура на Хитлерова Германия (Д. Бонхофер). Ние трябва да се отделяме от:

- **грехове** (срещу нас самите – наркомания, алкохолизъм, пушене, порнография, преяждане...; срещу другите – гордост, самонадеяност, лъжи, лицемерие, некоректност, егоизъм, индивидуализъм (виц за Първанов и Буш), национализъм, ксенофобия, убийство, брачна изневяра ... и срещу Бог – напразно споменаване на Божието име, алчност, атеизъм, nihilизъм, източен пантеизъм, идолопоклонства от всеки друг вид, окултизъм, липса на баланс между работа и почивка...)

- участие в **езически традиции** (подаване за умрял и ядене на идоложертвено (Рим. 14), ходене на екстрасенси и гледачки, суеверие (черна котка, минаване под стълб и др.), мартеници (?), боядисване на Великденски яйца(?), подаряване на клонки на Цветница (?))

- **неспазване на закона** (укриване на приходи, сенчест бизнес, неправомерно облагодетелстване, пътнотранспортни нарушения, преписване на изпит, даване на подкуп (пастор от бургаско село и полицаи) и др.)

- **грешни културни навици** (пасивност, недисциплинираност, липса на отговорност, завист, индивидуализъм) –

1 Йоан 3:15 “всеки, който мрази брат си, е човекоубиец; и вие знаете, че у никой човекоубиец не пребъдва вечен живот”.

Мат. 7:12 – “Всяко нещо, което желаете да правят човешките на вас, така и вие правете на тях” – казано в контекста на 7:13 и 14, в които се говори за тесния път и тясната порта, които водят към живота.

Повечето от тези грехове са нарушение на Декалога, на Десетте Божии заповеди. За тях Библията е категорична, че са недопустими – напр., няма нужда да се молим за специално водителство от Бога дали да плащаме данък доход или не. Но има и други практики, т.н. “сива зона”, за които нищо не е казано и за които много християни са в неведение дали е нужно да се отделят от тях или не. Такива са ходенето на дискотека и танцуване, купонясване, слушането на нехристиянска музика, чашка алкохол (малко вино е даже полезно), кино, карти, носене на мартеници, боядисване на великденски яйца, преминаване на червено, лъжата за Дядо Коледа...

За да кажем дали дадена практика е грях и дали да се отделяме от нея, трябва да имаме предвид 4 неща:

- каква е същността на практиката днес и как тя се е изменяла през вековете – контекстуализация на житейския феномен
- правилно изследване на Библейски пасаж, описващи други подобни практики – контекстуализация на библиейски текст
- принципът на съвестта – Рим. 14:1-6 (колкото по-малко се правят горните две, толкова по-слаба е съвестта).
- принципът на любовта е над принципа на съвестта – Рим. 14:13-23.

Според вас, това грехове ли са? Отг. Тит 2:11-12. Рим. 14

Бог ни дава принципи на отделяне, за да може неговите люде да маневрират в този паднал свят без да си навличат повече неприятности, отколкото са нужни в служението на Него. Бог е отделен от греха, той е морално съвършен, затова отделянето от грешните културни норми на поведение и освещаването ни за Господа (защото отделяне значи освещаване) принася слава на Бога.

Мъдростта на отделяне:

Пс. 1 “да не ходим в съвета на нечестивите, да не стоим в пътя на грешните и да не седим в събранието на присмивателите (ст. 1)

1 Йоан 2:15, 17 “Да не любим света нито каквото е на света”, защото всичко това преминава. Има предвид не да избягваме всичко, а “похотта на плътта, пожеланието на очите и тщеславието на живота (ст. 16).

3. Преобразяване.

Достатъчно ли е само да се отделяме от греха, за да сме контракултурни християни?

Чрез изкупителната смърт на Христос нашите дела могат да носят слава на Бога (Ефес. 2:8,9). Ние сме нови създания (2 Кор. 5:17) и трябва да се преобразяваме (Рим. 12:2).

Ако отделянето не е допълнено и балансирано с *преобразяване* и *съхранение*, християните могат неразумно да се отделят до степен на пълно оттегляне от участие в културните процеси. *Християнската контракултура* е насочена не сляпо срещу една култура, а срещу онези тенденции и прояви в нея, които са в разрез с библейските заповеди. Ако отделянето ни предпазва от следването на грешни практики на падналата човешка култура, *преобразяването* ни вдъхновява да прилагаме вярата си и християнския си мироглед в света за Божия слава (1 Кор. 10:31). Не е достатъчно да се съпротивляваме на злото. Ние трябва да вървим напред и да завладяваме територия, твърде дълго владяна от Сатана. (кампания на филипинските лекари против аборта; закон за десеткратно намаление на такса смет за църквите – Живко Тончев). Ние се молим : “Да дойде твоето царство, да бъде твоята воля, както на небето, така и на земята” (Мат. 6:10). Тази молитва има не само бъдещо, но и сегашно измерение. Какво бихте могли вие да направите, бидейки контракултурни християни – напр., пресконференция за корупцията във вашия университет; да се срещнем с представители на властта с настояване да се приеме поправка в закона за Висшето образование, забраняващ дейността на религиозни организации в университета. Джон Стот: “Божие царство е динамично управление на Бога, намесващо се в човешката история чрез Исус, конфронтиращо, воюващо и побеждаващо злото...” Ако ние само се отделяме и заклеймяваме злото, можем да станем просто реакционисти – анти будисти например, а не про-христови. Демонологията ни става по-развита от нашата христология. Вместо да търсим първо Божие царство, ние се стремим да изведем на показ злото. Мислим повече за ада, отколкото за небето и така отстъпваме “културна” територия на силите на мрака. Това не е християнски контракултурен подход.

Обикновено това опорочено схващане на заповедта да се отделяме се дължи на факта, че е много по-лесно всичко, което има небиблейски произход да се заклеймява. Така просто не се налага да мислиш, всичко е или черно, или бяло.

Един много актуален пример са мартениците. Във всяка мартеница по реверите и китките на хората ние виждаме демони. Трябва да призная, че и аз съм напрегнат, когато се повдигне тази тема. Трябва обаче да имаме предвид, че даже и да е така, мотивите на хората да ги носят далеч не са окултни. За повечето мартениците са просто интересен обичай, който им помага да разведрят и без това твърде скучното си и напрегнато ежедневие. Тук става въпрос за мода, не за идолопоклонство. Духовната основа на обичая е заличена от историческата памет на хората, той се е секуларизирал почти напълно. Имаме и други примери за промяна в същността на обичая. Напр., да се твърди днес, че жените-християнки трябва да са непременно с дълга коса и забрадки би означавало да изпаднем в нелепа ситуация. Но на времето дългата коса и забрадката са имали духовен смисъл. Затова, вместо прибързано да виждаме демони в дадена практика, по-добре е първо да се научим да слушаме, да общуваме, да мислим

Една друга популярна тема, нашумяла преди 2 г. е истерията около поредицата романи за Хари Потър. Единствената книга в света, която тогава съперничеше по популярност на тази поредица е Библията!

Когато видях за първи път стаята на моите племенници облепена с плакати от едноименния филм, честно казано ми се късаше сърцето. Бях убеден, че това е нещо окултно, но от друга страна няха много информация. Затова порових из Интернет, за да видя какво точно представлява тази книга и защо интересът към нея е толкова голям. Оказа се, че Интернет е направо задръстен от информация за филма и има цели сайтове

на фенове на Хари Потър. За моя радост открих и много християнски сайтове, посветени на този феномен. Но както по много други въпроси, и тук християните са разделени. Много християни в Америка и Англия се опитват да въздействат на властите да забранят книгата в училищата и библиотеките. Мотивът? Хари Потър съдейства за въвличане на децата в окултни практики. От друга страна, няма нито едно авторитетно в християнския свят име, което да пледира за нейната забрана, а има и такива, които даже я препоръчват! Чарлс Колсън, с чието мнение се съобразява цяла християнска Америка, казва, че Хари и приятелите му “изграждат у себе си смелост, лоялност и готовност за саможертва един към друг – дори с риск за живота си. Не лоши уроци в егоцентричния свят, в който живеем”. Колсън не приема, че магиите в книгата имат нещо общо с окулта. Макар Хари и приятелите му да правят магии, да гледат кристални топки и да се превръщат в животни, те не осъществяват контакт със свръхестественния свят. Следователно това не е светът на магьосничества, който Библията заклеймява. В същия дух е коментара и на едно от най-консервативните християнски служения, “Фокус на семейството”. “Christianity Today” пък препоръчва следното на родителите: 1. Вместо да забранявате на децата си да четат тези книги, купете им ги и самите вие им ги прочетете; 2. Не търсете извинения за това, че преглеждате през лупа това, което децата ви харесват – всъщност, проблемът на повечето родители е, че не го правят! В случая, ние трябва да предпазваме децата си от изкушението да се занимават с тази впримчваща религия, но книгата на Роулинг няма почти нищо общо с брътвежите от сорта “Аз съм Бог” на привържениците на този окулт. Авторката създава един свят, в който доброто побеждава злото, а Хари е определено на страната на светлината, която се бие срещу “силите на мрака”. 3. Книгите от серията на Роулинг могат да бъдат определени като “книги за добродетелите, написани от познавач на детското чувство за хумор”. Сред предизвикващите смях сцени виждаме прекрасни примери на състрадание, честност, смелост, приятелство и дори саможертва. Не е чудно, че младите читатели искат да подражават на тези герои. Затова, тези книги са един добър подарък за всяко дете, включително за децата от християнски семейства.

И така, когато ние, християните, се затворим в нашите християнски гета, светът чука на нашата врата и неизбежно побеждава нашата малка крепост. Но най-добрата защита е нападението, затова трябва да контраатакуваме, ако искаме да запазим църквата чиста и неопетнена за Христос. Един от нашите най-активни контракултурни “нападатели” за Христос са малките групи за търсещи на БХСС. Чрез тези групи, на които каним невярващи можем да преобразяваме умовете на хората и постепенно да въздействаме на нашето общество.

Всъщност, това не е някаква неосъществима мечта. Ние имаме много примери в човешката история, когато християни са преобразявали света, в който живеят. По време на ранната църква: защита на децата от практиката на детеубийство в Римската империя, еманципирането на класата на робите, отмиране на варварските игри, създаването на благотворителни организации, всеобщото изискване за образование, депаганизацията на Европа, приноса за политическите и религиозните свободи, предотвратяване на масови безредици и братоубийствени войни в Африка и Азия, премахването на робството (Уилбърфорс), установяване правата на жените, на черните в Америка, домовете за самотни майки и центровете за усложнена бременност... Тази преобразяваща динамика е заложена в Писанието и е демонстрирана в историята.

4. Съхранение/консервиране

Като говорим за християнска контракултура трябва да имаме предвид, че в една култура има не само неща, от които трябва да се отделяме и които трябва да преобразяваме за Божия слава, но и феномени, които сме призвани да *съхраняваме*. Има някои области в културата, които са относително угодни на Бога и трябва да бъдат запазени. Характерният за православието мистицизъм във вярата, макар и критикуван от някои, в умерена форма и балансиран с практичността на протестантската трудова етика, може да обогати начина ни на поклонение на Бога. Възприемането на Бог като трансцедентен, не само като иманентен, също може да внесе баланс в религиозния ни живот. Друг феномен е патриархалното мислене на българина в противовес на свободните нрави на западното общество. (днес и то е почти на изчезване, но където още го има, кара хората да гледат с недобро око на развода). Тук все още степента на отчуждение е по-малка, отколкото на запад, макар че бързо ги догонваме и по този параграф.

Идеята за съхранение откриваме в речта на Павел пред Атиняни – Деян. 17. Поощрява тяхната религиозност, цитира техните поети Епименид и Аратий, след което ги предизвиква: “Онова, прочее, на което се кланяте, без да го познавате, това ви проповядвам” (ст. 23) и насочва вниманието им към истинския неръководен Бог, създател на вселената, съдник на света, и ги призовава да се покаят и да прогласят Този, който е възкръснал от мъртвите (29-31). Подобно на Павел ние не бива да изключваме възможността да срещнем стойности, истина и красота в нехристиянската култура (според Паул Тилих, религията е същността на културата, а културата е форма на религията), но трябва да зачитаме “всичко, що е истинно, що е честно, що е благодатно (Фил. 4: 8).

В нашия пример с мартениците, бихме могли да похвалим събеседника си, че пази традициите/че се стреми да избяга от ежедневието и да насочим погледа му към благата вест, която е най-достойната човешка традиция/ най-добрия начин да си осигури здраве и дълголетие. В примера с Хари Потър бихме могли, след като сме прочели книгата, да поговорим с нашите деца и да ги поощрим да следват примера на Хари Потър, но да размислят и върху примера на други герои (Самсон, Давид, Йосиф, Исус), които са имали още по-възбуждаващ живот и са още по-голям пример за смелост, безкористна любов и саможертва (при това, наистина са съществували, докато Хари Потър е художествена измислица).

Разбира се, не “всяка истина е Божия истина”, защото това би бил релативизъм. Не бива да смятаме също, че човешкото мнение има статут на библейско откровение. Но трябва да знаем, че разни аспекти от Божията истина са известни по целия свят на всички хора, като някои поговорки, например. Това теолозите наричат “всеобща благодат”. Джеймс Ор: “Ние можем най-добре да защитаваме християнството, като признаваме истината – където и да я откриваме и я интегрираме в един определено християнски мироглед.” Най-добрата апологетика е да покажеш, че единствено християнството свързва в едно отделните части истина, съдържащи се във всички останали системи.

5. В заключение, темите за *отделяне, преобразяване и съхранение* могат да се изразят с две думи: “критично участие”. Всичко в културата трябва да се разглежда под критичния поглед на Божието слово. Ние трябва да се отделяме от злото, но сме също така призвани да участваме, да *преобразяваме* културата за Божията слава и да

съхраняваме тези аспекти от нея, които са угодни Нему. Дж. Стот.: “ние не можем напълно да одобряваме света (като че ли нищо в него не е зло), нито напълно да отричаме света (като че ли нищо в него не е добро), но трябва да правим по малко и от двете, да “предизвикваме света”. Когато между отделянето, преобразяването и съхранението има баланс, християните могат интелигентно и ефективно да противодействат на злото в света и да бъдат контракултурни за Негова слава.